

Od vlakov in sprejemnih centrov do karavanseraja

Vloga Slovenske filantropije v množičnih migracijah beguncev v letih 2015 in 2016

Slovenska filantropija se je na množične migracije beguncev skozi Slovenijo v letih 2015 in 2016 (t. i. balkanski koridor) odzvala na več načinov.

Najprej smo skupaj z drugimi nevladnimi organizacijami v odprtem pismu predlagali vladi, naj ponudi pomoč Makedoniji in Srbiji pri organizaciji prevozov beguncev ter hkrati omogoči, da lahko begunci, ki se nahajajo v teh državah, v Sloveniji zaprosijo za mednarodno zaščito. Po vzpostavitvi koridorja smo v begunskih centrih organizirali prostovoljsko pomoč. Tako kot v 90. letih, ko je Slovenska filantropija pomagala beguncem iz nekdanjih jugoslovanskih republik, smo tudi tokrat prostovoljce aktivirali v večjem obsegu. Gre za eno prvih večjih organiziranih oblik vključevanja t. i. spontanih prostovoljcev v odziv na krizno situacijo.

V času balkanskega koridorja smo vzpostavili tudi več programov za podporo beguncem. V sodelovanju z mednarodno humanitarno organizacijo Zdravniki sveta smo oblikovali mobilno zdravstveno enoto, ki je pozneje delovala tudi po azilnih domovih. Namen enote je bil prisilcem za mednarodno zaščito ponuditi zdravstveno in psihosocialno pomoč ter se zavzemati za čim boljši dostop do zdravstvenega varstva. Ob podpori Unicefa smo v begunskih centrih organizirali varne prostore za igro in vodene aktivnosti za otroke. Poleg tega smo izvedli tudi številne javne dogodke, na katerih smo ozaveščali javnost o aktualni begunski situaciji.

V teh dveh letih se je v pomoč ljudem na poti aktivirala množica ljudi, poleg prostovoljcev tudi kar nekaj na novo zaposlenih, ki so pomagali pri koordinaciji aktivnosti in prostovoljstva. V nadaljevanju lahko preberete izkušnji sodelavca in sodelavke, ki sta se Slovenski filantropiji priključila v tem času in sta še danes z nami.

Spomini na leta 2015 in 2016 iz prve roke

Ognjen Radivojević, Dnevni center za migrante Ljubljana

Prihod beguncev na slovensko mejo po preusmeritvi balkanske migracijske poti ni bil nepričakovan, a smo vseeno imeli občutek, da se vse dogaja nenadoma. Čeprav v Sloveniji živi nemajhno število priseljencev, je bil obsežnejši prihod ljudi iz azijskih in afriških držav za nas nekaj popolnoma novega.

Prvi dan sem na mejnih prehodih Obrežje in Rigonce, kjer so ljudje na poti čakali, da jim Slovenija dovoli vstop v državo, srečal ogromno znancev iz Ljubljane. Njihov prihod so izzvale tudi brutalne scene policijskega nasilja na madžarski, grški in makedonski meji, ki smo jih gledali na TV. Vsi so prišli zato, da vidijo, kdo so ti ljudje, ki prihajajo od daleč, da svojo srečo in boljše življenje najdejo pri nas.

Odziv ljudi, pripravljenih, da prostovoljno pomagajo ljudem na poti, je bil impresiven. Nekaj časa sem delal v Varnih kotičkih za otroke, ki jih je Slovenska filantropija v sodelovanju s Unicefom postavila v oba sprejemna centra v Dobovi in Šentilju. Tam smo poskušali otrokom preusmeriti misli od turobne resničnosti, jih razveseliti in skrajšati čas do naslednjega vlaka. S tem smo naredili ogromno uslugo tudi staršem, ki so dobili priložnost za vsaj malo počitka na izjemno naporni poti.

Organizirani prevoz beguncev je bil marca 2016 naglo prekinjen. Ministri za notranje zadeve držav balkanske migracijske poti so se odločili, da je lahko takšna mera gostoljubnosti do beguncev tudi nevarna zaradi v tem obdobju pogosto omenjenega »pull faktorja«, zato so bili begunci čez noč porinjeni v »ilegalo«. Namesto vlakov in sprejemnih centrov so se potovanja prestavila na najbolj odrinjene, neobljudene in nevarne poti skozi gozdove in reke. Iz tarč organiziranih tolpi, ki so jim pobirale denar, telefone in druge dragocenosti, so vedno bolj postajali žrtve sistemskega in administrativnega nasilja, ki so ga nad njimi izvajali državni organi.

Na mejo v Šentilju sem prišla oktobra 2015 kot prostovoljka in se kmalu zatem zaposlila kot koordinatorica prostovoljcev, spomladi 2016 pa sem na meji v Dobovi delala v Unicefovem kotičku za otroke in družine. Pred odhodom na mejo nisem vedela, kaj pričakovati, še posebej pa ne tega, s koliko ljudmi bom prišla v stik. Zagotovo je bilo to število več deset tisoč, kar je bilo zame takrat nepredstavljivo.

Ob vsakem prihodu v začasen namestitveni center sem doživela, če že ne kulturni šok, pa vsaj nekaj podobnega vstopu v drugo realnost – iz normalnega življenja v Mariboru z vsakodnevnimi skrbmi v 15 minutah vožnje oddaljeni Šentilj, prostor, ki ga je prešlo več deset tisoč ljudi v upanju na boljše življenje.

Mislim, da so prostovoljci v ves ta kaos prehajanja vnašali človečnost in občutek sprejetosti posameznikom s toliko upanja in želja, stisk, žalosti in negotovosti. S prostovoljci smo bili zadolženi za prepoznavo posameznikov, ki so potrebovali zdravniško pomoč ali so bili tako ali drugače posebej ranljivi, za organizacijo skladišča podarjenih oblačil in razdeljevanje oblačil. Ob prihodu vlaka smo s prostovoljci in vojsko čakali z invalidskimi vozički, da bi dostop do centra olajšali bolnim, ostarelim in tistim, ki so težje hodili. Zelo pogosto smo ob spremstvu do centra slišali vprašanja o tem, kje so zdaj, v kateri državi. Prevajalec mi je enkrat povedal, da so se velikokrat prestrašili, ko so videli našo zastavo – mislili so, da so v Rusiji.

Še posebej iz prvih tednov se spomnim množice ljudi, ki je čakala na »odprtje meje«. Takrat je namreč Avstrija mejni prehod na svoje ozemlje odpirala nesistematično, brez predhodnih napovedi in brez informacij o tem, koliko ljudi bo spustila čez. Ljudje so čakali več ur, napetost zaradi utrujenosti po dolgi poti in negotovosti pa se je čutila v zraku. Ko se je »meja odprla«, sta vojska in policija razmaknili ograje in množica ljudi je v naglici pograbila najnujnejše osebne stvari in tekla, kolikor hitro je lahko. V spominu imam starše, ki so v eni roki nosili torbo, z drugo pa pograbili otroke in jih v teku vlekli za sabo. Čeprav sem lahko pomagala pri praktično vsem, tega prizora nisem mogla gledati. Ne razumem, kako s(m)o lahko to dopustili – v že tako absurdno negotovi situaciji, med čakanjem, nis(m)o zmogli toliko dostojnosti, da bi ljudem povedali, kdaj in ali bodo lahko nadaljevali svojo pot.

Najhuje je bilo tistega dne, ko je bila množica ljudi ujeta na ozemlju med Slovenijo in Avstrijo, brez vode in hrane, na hladnem poznojesenskem večeru. Prizor je bil bizaren. Velika množica je bila v upanju, da bo lahko prešla mejo, pospremljena iz začasnega namestitvenega centra do prostora pred avstrijsko mejo kot vse skupine pred njimi. Tam so obstali za več ur, brez strehe, brez vode, brez hrane. Nihče ni vedel, kako dolgo bodo čakali. Takrat smo prisotne organizacije, s pomočjo Civilne zaščite, organizirale vsaj razdeljevanje vode.

Od takrat do danes

Ognjen Radivojević, Dnevni center za migrante Ljubljana

Od leta 2016 v Slovenijo prihajajo tudi večje organizirane skupine prosilcev za mednarodno zaščito na osnovi dogovora o relokaciji. Takšne družine in posamezniki navadno potrebujejo veliko podpore v obliki praktičnih in koristnih informacij, učenja jezika, osebnih asistenc, vključevanja v zdravstveni, šolski, bančni in marsikateri drugi sistem ter pri povezovanju z lokalnim okoljem. Takšno podporo jim med drugimi zagotovljamo tudi na Slovenski filantropiji. Zaradi povečanja števila prihodov in obsega dela s prispelemi smo ustanovili Dnevni center za migrante (DC). Ta je postal varen prostor, kjer se lahko obiskovalci počutijo »doma«, prostor, v katerem si lahko ljudje na poti oddahnejo – brezplačno.

DC je bil že od začetka večnamenski prostor, saj se seveda prilagaja potrebam obiskovalcev, te pa so različne in se hitro spreminjajo – tako kot se hitro spreminjajo turbulentna dogajanja na meji in v azilnih domovih.

Ob prihodih večjega števila ljudi postane humanitarni center, da premraženim in izčrpanim obiskovalcem zagotovimo čim več čevljev, oblek in hrane.

V času pandemije smo se spremenili v učilnico za otroke, ki doma niso imeli pogojev za spremljanje pouka po spletu. Postali smo virtualni DC in poskušali ljudi iz azilnega doma informirati glede novih ukrepov in dogajanja, saj je v tem času manjkalo informacij v tujih jezikih.

Včasih se je spreobrnil v delavnico – izdelovali smo že mize, stole, postelje, klopi in popravljali kolesa.

Včasih je postal menza, enkrat je za nas nastopal umetnik na harfi, spet drugič smo gostili celotno gledališko skupino. Bil je že kino, klepetalnica, učilnica, igralnica, plesišče, zavod za zaposlovanje, šivalnica, molilnica, telovadnica, psihoterapevtska ordinacija, cirkuški oder in kdo ve še kaj.

Za nekatere ljudi je DC neke vrste karavanseraj, miren prostor, v katerem zbirajo moč za nadaljevanje neznosne in naporne poti. Tu dobijo vse potrebne informacije in pomoč. To vse je zelo dragoceno za ljudi, posebej na začetku, ko se lahko zaradi marsičesa v novi državi počutijo kot vesoljci ali popolni outsiderji.

Urška Živkovič, Dnevni center za migrante Maribor

Leta 2016 se je več ljudi s priznano mednarodno zaščito preselilo tudi v Maribor. Razlog za to je bil najverjetneje v Integracijski hiši, ki (sedaj) deluje pod okriljem Urada za oskrbo in integracijo migrantov. Poleti tega leta smo na Slovenski filantropiji pričeli izvajati projekt Orientacijski program za osebe, prese-

ljene v Republiko Slovenijo na podlagi letne kvote.

Program je bil precej intenziven, trajal je pet dni v tednu po pet ur, a smo kljub temu opazili, da tečajniki tudi po njem ostajajo v naših prostorih, da si želijo družbe in predvsem prostor, kjer se počutijo sprejete in varne. Na tej osnovi smo vzpostavili Dnevni center za migrante, ki s pomočjo prostovoljcev omogoča številne prostočasne aktivnosti in spremstvo na institucije, ker je lahko to stresno za vse, ki si začnejo urejati življenje v Sloveniji. V aktivnosti je vključenih več deset prostovoljcev, ki vzpostavljajo most med našimi obiskovalci in lokalnim okoljem, številni pa so tudi sami osebe z mednarodno zaščito.

Zapuščina balkanskega koridorja

Franci Zlatar, izvršni direktor Slovenske filantropije

Slovenska filantropija je dodatno razvila več programov za podporo beguncem in migrantom. Poleg programov svetovanja, zagovorništva in psihosocialne pomoči smo vzpostavili dnevne centre za migrante v Ljubljani, Mariboru in pozneje še v Logatcu. Ob preselitvi skupine beguncev iz Grčije smo pričeli z izvajanjem orientacijskega programa, v okviru katerega smo jih poučevali o osnovah slovenskega jezika ter jim predstavljali slovensko kulturo in družbo. Okrepili smo tudi integracijske dejavnosti.

Čeprav balkanskega koridorja pogosto ne želimo označevati kot krizo – saj menimo, da bi moral biti sprejem ljudi, ki bežijo pred preganjanjem, nekaj samoumevnega – pa je vendarle šlo za situacijo, ki je imela vse značilnosti kriznega upravljanja. Pokazalo se je, da tudi dobro organizirane državne strukture takšen izziv težko obvladujejo same. Ključno vlogo so imeli posamezniki – ljudje, ki so beguncem ponudili humanitarno in prostovoljsko pomoč. Hitro smo tudi spoznali, da potrebujemo nov pristop h kriznemu upravljanju, ki vključuje širšo družbo. Poznejše krize – pandemija COVIDA-19, prihod beguncev iz Ukrajine in poplave – so to spoznanje le še potrdile.

Na Slovenski filantropiji smo v tem času okrepili tudi načine vključevanja spontanih prostovoljcev v odzive na krizne razmere. Danes lahko ugotovimo, da v Sloveniji še vedno nimamo razvitega učinkovitega sistema kriznega upravljanja, ki bi bolje povezal delovanje državnih institucij s civilno družbo in prostovoljci.

Po zaprtju balkanskega koridorja smo leta 2017 zapisali:

V prvi vrsti je ponovno prišlo v ospredje dejstvo, da so, ko zaradi preobremenjenosti odpovejo državne strukture, še kako pomembni posamezniki in civilna družba. V Sloveniji smo spoznali tudi, da smo del globaliziranega sveta in da smo kot taki neločljivo povezani z dogajanjem v naši sosesčini. In nenazadnje smo spoznali tudi, da so migracije zaradi takšnih in drugačnih razlogov, bodisi prisilnih bodisi prostovoljnih, vse bolj realnost sodobnega sveta. Žal se je hkrati s spoznanjem o realnosti migracij pri delu prebivalstva krepil tudi odpor do sprejemanja beguncev in migrantov, povezan s strahom, da bi ti v večji meri ostajali pri nas, živeli s pomočjo naših socialnih prejemkov in konkurirali za naša delovna mesta. Takšen strah pogosto podžigajo različne populistične politične stranke in skupine, ki z različnimi nerealnimi stereotipnimi predstavami o beguncih in migrantih še dodatno širijo strah pred njimi. (Jamšek, Zlatar, 2017)

Kje smo danes glede sprejemanja beguncev in migrantov?

Po eni strani se je v zadnjih desetih letih v odnosu do migracij marsikaj spremenilo. Tudi na politični ravni se vse bolj prepoznava pomen priseljevanja in učinkovitega vključevanja priseljencev, zlasti zaradi demografskih sprememb; v tem času smo sprejeli tudi integracijsko strategijo. Kljub temu pa je v praksi integracija še vedno v preveliki meri prepuščena civilnodružbenim organizacijam in prostovoljcem.

Literatura

Jamšek, Primož in Franci Zlatar (2017): Množične migracije beguncev preko Slovenije od jeseni 2015 do marca 2016. V Priročnik za psihosocialno pomoč otrokom beguncem, Sabina Lever (ur.). Ljubljana: Didakta.